

Jovan Mirić

Kao što je malo prije prof. Pašić istakao u zanimljivom i, nadam se, poticajnom izlaganju, politička je znanost i »najstarija« i »najnovija« društvena disciplina u korpusu ostalih društvenih znanosti.

Zbog toga je, ali naravno ne samo zbog toga, političkoj znanosti pa i našoj politologiji veoma teško da daje ocjenu vlastitih rezultata. Dvadesetak godina »institucionalnog postojanja« jugoslavenske politologije može se ocijeniti samo nekim kvantitativnim pokazateljima kao što su, na primjer, znanstveno-nastavne institucije, istraživački centri, različiti »dopunski« oblici političkog obrazovanja, broj završenih studenata, objavljeni stručni i znanstveni radovi itd.

Odgovoriti, međutim, na pitanje kako je naša politologija ispunila i kako ispunjava svoju društvenu ulogu, nije nipošto jednostavno. To razumijeva odgovor na pitanje o smislu same politologije, o njezinoj mogućnosti, odnosno nemogućnosti, o pretpostavkama i proturječjima znanstvenog zahvaćanja fenomena politike.

Da bismo odgovorili na ta pitanja, na pitanje prije svega kako politologija ispunjava svoju društvenu ulogu, morali bismo prije toga odgovoriti na pitanje kakva je uopće društvena uloga i funkcija politologije. Od odgovora na to pitanje zavisilo je, gledajući historijski, i mjesto politologije na društvenoj skali vrijednosti.

Politička je znanost oduvijek bila u poziciji da bude »nepravedno« vrednovana, mijenjajući mjesto na toj skali od vrha do dna. Očigledno je da takva pozicija ne proizlazi iz same političke znanosti, nego iz širega društvenog konteksta u kojem se ona situira. Ta njezina pozicija — i sudbina, dakako — uvjetovana je, na kraju, samom prirodom njezina predmeta — *politike*, naime. Politička je znanost stalno razapinjana između kritike i apologije.

Po svojoj prirodi — po prirodi same znanosti — kritička, politička je znanost nužno u oporbi spram svakog sistema vlasti, na kritičkoj distanci prema svakoj etabliranoj istini. Ona je isto tako u oporbi spram nedomiš-

ljenih, brzoplehkih projekata koji su nerijetko samo nadomjestak za radikalnije promjene. To, naravno, ne znači da je sama politička znanost, u svome aktualnom očitovanju, lišena isprazne kritičnosti, lažnog radikalizma i teorijske sterilnosti.

Naša je politologija u svojim najvrednijim ostvarenjima — ne prihvaćajući građanski pozitivizam i vrijednosni neutralizam — pokazivala da tzv. činjenice, mjerljivi empirijski materijal, još nisu sami sobom istina. Prema tome, ona ni o svom društvenom doprinosu, čini mi se, ne može suditi na osnovi »kvantitativnih pokazatelja«.

Međutim, ako politologija u tom pogledu nije sama sebi sudac, postavlja se pitanje tko verificira njezin društveni doprinos. Verificira li njezin doprinos tzv. »društvena praksa« i na koji način ona to čini? Paušalnim ocjenama, čak etiketama samozvanih »ovlaštenih« tumača te prakse ili prakticiranjem, »primjenjivanjem« rezultata politologije u tzv. društvenoj praksi?

Pomažući svojom metodologijom i čitavim svojim pojmovnim ustrojem otkrivanju razlike između biti i pojavnosti — što i jest smisao i zadaća svake znanosti — nije zadaća politologije da bude »praktična« u tome smislu da daje dnevne, promptne savjete političkoj praksi, niti da joj propisuje recepte — time ona ne bi ispunjavala ni politologijsku ni političku funkciju! — već da bude praktična, ali praktična u teorijskom, što će reći u revolucionarnom smislu te riječi. To znači da bude bitno supripadna revolucionarno-emancipacijskom procesu.

U toj revolucionarno-oslobodilačkoj funkciji naša se politologija ne treba bojati svojih rezultata, ali ih ne treba ni precjenjivati. Ako svoj kritički odnos prema realitetu što ga istražuje ne protegne i na vlastite metode i rezultate, s njom je gotovo: ona prestaje biti kritička, istraživačka — smiruje se u apologiji, samozadovoljstvu i vlastitom sistemu.

Ako se može govoriti o nečemu takvom kao što je »jugoslavenska politologija«, onda je ona jugoslavenska i politologija utoliko ukoliko konstituira, odnosno pomaže konstituiranju *logosa politeie* na ovome jugoslavenskom prostoru, *hic et nunc*. To, drugim riječima, znači da bitno sudjeluje u oblikovanju jugoslavenske socijalističke samoupravne zajednice. To prije svega znači oblikovanje i razvijanje teorijske svijesti o takvoj zajednici. To što politologija eventualno suučestvuje kao »tehnička«, »savjetodavna«, »znanstvena« itd. disciplina u konstituciji i u funkcioniranju sistema, to može više ili manje uspješno i korisno, ali to, čini mi se, ne čini bit politologijskoga.

Ali da postavimo pitanje što je to uopće »praktičnost političke znanosti«? Iz različitih odgovora na ovo pitanje i nastaju bitni nesporazumi.

Pitanje: treba li politička praksa teoriju, eminentno je teorijsko pitanje. Ali ne samo u tome smislu što će teorija na njega odgovoriti, već — i to je ono bitno što treba naglasiti — što teorija mora stvarati ili sustvarati praktičku potrebu za njom, naime za teorijom!

To nije igra riječi niti neko »samoproizvođenje« teorije, već osvještavanje prakse, praktično-revolucionarne djelatnosti. U tome i jest konkret-

nost i praktičnost teorije. Naprotiv, u odricanju legitimiteta političkoj teoriji implicirana je apstraktnost i metateorijski karakter prakse, koju drukčije imenujemo dogmatizmom. Za njega je, naime, sve bitno i »za praksu relevantno« već domišljeno. Kao što je prof. Bibič naglasio, takav pragmatizam i dogmatizam — gdje su istine već sabrane — ide ruku pod ruku s moći.

Bibičeva knjiga »Za politologiju«, koja je ovdje predložak i povod za razgovor, u tome je pogledu nedvosmisleno antidogmatska: ona je *zagovor prakticanja teorije*, teorije koja se ne smiruje u samozadovoljstvu spoznatoga, već svakom odgovoru — kako teorijskom, tako i praktičnom — postavlja nova pitanja.

Politička znanost ne može biti stvaralačka — ističe prof. Bibič — ako ne izgrađuje i ne provjerava svoje postavke u stvaralačkoj političkoj praksi, ali ni politička praksa ne može biti stvaralačka, revolucionarna ako stalno ne korespondira s uvidima i rezultatima političke znanosti i drugih društvenih znanstvenih disciplina (strana 19).

Odgovornost je, zadaća i šansa političke znanosti da sudjeluje u bitnom događanju svijeta, u ozbiljenju zajednice bez Levijatana i slobode bez anarhije — kao što ističe prof. Bibič. Zajednica, dakako, nije mehanički skup usamljenika; ona je i svijest i osjećanje da samo s drugim i kroz drugoga možemo iskazati sve bogatsvo svoje ljudske autentičnosti, mogućnosti i ljepote.

Zadaća je i — kako bi kazao Bibič — poslanstvo političke znanosti prije i više u tome da razvija takvu svijest nego da »neutralistički« i »objektivistički« prekapa po »empirijskom materijalu«. Njoj je do istine i smisla zajednice, a ne do krhotina empirijske »istine«.

Kao i svako istinsko mišljenje zajednice, tako je i Bibičevo mišljenje »futurološko«, okrenuto je, naime, budućnosti. On se stalno pita o mogućnostima i pretpostavkama drukčijega, i na jednom mjestu citira misao Galsworthyja: »Onaj tko ne misli budućnost, ne može je ni imati.«

To mišljenje nije puko teorijsko razmatranje događenoga, već mišljenje događanja, ono je u toj živoj stvaralačkoj praksi. Ono ne da tradiciji da ga okreće unatrag, već — ako nije pretenciozno reći — iz tradicije misli revoluciju, i to *revoluciju* kao *događanje* i kao *mogućnost*.

Ta znanost svijeta kao mogućnost zajednice koju treba dosizati i oblikovati prisutna je u svim ovdje prezentiranim tekstovima — od prigodnih bilježaka i skica do sistematskih i opsežnijih studija. I ono što nam se možda može na prvi pogled učiniti kao neujednačenost tekstova, samo je, ja bih rekao, izvanjsko, formalno obilježje ove knjige. U bitnome, u sadržajnom pogledu ona svjedoči naprijed naznačenu usmjerenost i konzistentnost.

Naša je politologija, s obzirom na društveni realitet iz kojega izrasta i s obzirom na društveni projekt čijem bi osmišljavanju morala pridonositi i pridonosi, u izuzetnom položaju: pred složenim je problemima, ali i

pred velikim šansama. Ona ne može, poput prirodnih i tehničkih znanosti, na primjer, preuzimati gotova rješenja iz ravnice »svjetske znanosti«, ona ne može »kupiti licenciju« i tako se »ugovorno« koristiti tuđom pameti.

Pa ipak, politička znanost u nas ne uspijeva uvijek izbjeći generalnu tendenciju i temeljnu karakteristiku naše znanosti uopće, to jest da je ponekad više okrenuta stranim literarnim izvorima i uzorima nego političkoj zbilji društva koju treba da istražuje, ali kad i istražuje tu zbilju, ponekad je u nekim svojim aspektima i zahvatima impresionistička i apologetska, a manje realistička i kritička.

Ovdje je prof. Pašić istakao, a i ja sam često naglašavao, da je ona normativistička. U jednom tekstu sam se našalio pa sam rekao da je ona ponekad više »trebalologija« nego politologija.

Perspektiva jedne znanosti može se graditi samo na istraživačkim rezultatima društva u kojem djeluje. Samo na taj način naša politologija može nuditi neke rezultate društvenoj praksi, pripremajući samu praksu za te rezultate. Ali ona isto tako samo vlastitim istraživačkim doprinosom može kreativno komunicirati sa tzv. »svjetskom politologijom«. U protivnome, ona je osuđena na provincijsko vegetiranje i parazitiranje na uvidima i rezultatima te tzv. »svjetske znanosti«. Da budem na ovome mjestu malo celovskii pristran: mislim da politologija — ne znam da li zato što je novija u korpusu društvenih disciplina — ipak, kad se uspoređi s drugim društvenim disciplinama, donekle uspijeva izbjeći tom provincijalizmu, ali, naravno, ne sasvim.

Jer i na tom području megalomanija i provincijalizam — koji su inače naša karakteristika, i to ne samo u znanosti — idu ruku pod ruku. Taj se provincijalizam manifestira u dva oblika: s jedne strane zadovoljavanjem stranim uzorima kao posljednjom mudrosti kojoj se nema što dodati niti oduzeti, ili, pak, s druge strane zatvaranjem u vlastite okvire, uz nekritičko veličanje vlastitoga i odmahivanje rukom na sve što bi moglo dovesti u pitanje našu predodžbu veličine i valjanosti.

Samo kritička recepcija metoda i rezultata suvremene političke znanosti, uz vlastite istraživačke doprinose, može konstituirati jugoslavensku politologiju kao *kritiku politike*, kao teorijsko-praktičku djelatnost bitno supripadnu subjektivnim snagama socijalističkog samoupravljanja. Bibičeva je knjiga u punom smislu zagovor takve politologije.

Naša politologija, u dobroj mjeri, dijeli našu opću dezintegriranost, kako disciplinarnu, tako i regionalnu. Naši institucionalizmi, OUR-izmi, regionalizmi, nacionalizmi i drugi -izmi značajna su zapreka bržem i skladnijem razvoju naše politologije. Sve granice svijeta — u potrazi za istinom — možemo prelaziti, ali naše općinske, republičke, nacionalne i druge međe — a, to ne! Istraživati neku pojavu, upozoriti ozbiljno i argumentirano na reprodukciju gluposti, primitivizma i preživjelosti, to nikako; to bi bilo »miješanje« u neke druge, »njihove« unutrašnje stvari, a za to postoji »njihova« partija, »njihova« nacija i »njihova« znanost, i oni će to razriješiti!

Bibič svojim angažmanom i širokim radijusom kretanja — ovo shvatimo i u doslovnom i u prenesenom smislu riječi radijus kretanja — čini mi se da nastoji rušiti te naše zatvorenosti, polazeći, vjerojatno, od uzrečice da je duh kao i padobran: funkcionira samo ako je otvoren!

Prilozi sabrani u ovoj knjizi, iako su nastajali kroz duže vremensko razdoblje, s različitim političkim »ciklonama« i »anticiklonama«, izbjegavaju njihovim čudima i krajnostima apologije i kritike po svaku cijenu. Uloga političke znanosti — opetovano ističe Bibič — nije u tome da nekritički adaptira ljude na postojeće stanje, nego u tome da ih osposobljava kako bi se u konkretnim društveno-povijesnim situacijama mogli opredijeliti za alternative koje mijenjaju svijet *in melius*.

Svojim ukupnim intelektualnim angažmanom, što ga svjedoče ovi tekstovi, Bibič izmiče znanstvenom ekskluzivizmu, ali i političkom pragmatizmu. Njegova kritička distanca spram jednog i drugog nije bijeg, već pogodno motrilište i mjesto suučesništva u revolucionarnom procesu, u — kako sam kaže — akcijsko-kreativnoj funkciji socijalističkog samoupravljanja.

I, na kraju, ako bismo se usudili da iz Bibičeva djela »Za politologiju« izvučemo osnovnu tezu i poruku, onda bismo je možda mogli ovako formulirati: *Socijalističko samoupravljanje ne samo što ne sužava, nego bitno širi sadržaj i prostor političkoga, to će reći društvenog, zajedničkog nastojanja oko zajedničkog djela, res publicae, oko zajednice kao oblika i medija čovjekova opstanka. Tu je i odatle zadaća i šansa naše politologije.*

* * *

Naime, ovdje bi trebalo lučiti između normativizma i kritičkog pristupa. Kolega Rodin, ako sam ga dobro razumio, pledira za ovo:

Svi dosadašnji naponi u društvenim znanostima imaju nekakve rezultate. Prema tome, ne možemo metode, koje mi ne prihvaćamo kao jedini put prema istini, ignorirati. Jedini je način kritička recepcija svih ovih metoda i njihovih rezultata. Sve je drugo ignoriranje što zatvara to vidno polje do željene pojave. Smisao je i zadaća znanosti da iza fenomena traga za biti (fenomeni najčešće nisu neposredno »čitljivi«). Puki metodološki redukcionizam neće nam olakšati, nego će nam, naprotiv, otežati put do istine. Ni eklekticizam, ni ignoriranje, već kritična recepcija metoda i rezultata. Ovo to više treba naglasiti što čovjek (pa, naravno, i znanstvenik) nije samo *istraživač* istine, nego i *njezin stvaratelj*.